

Monika Kwiecińska

Znaczenie i rola operacji reagowania kryzysowego dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 1(13), 39-51

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AUTOR

mgr Monika Kwiecińska
m.kwiecinska@aon.edu.pl

ZNACZENIE I ROLA OPERACJI REAGOWANIA KRYZYSOWEGO DLA MIĘDZYNARODOWEGO POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA

Wstęp

Operacje reagowania kryzysowego mieszczą się wyłącznie w obszarze działalności Sojuszu Północnoatlantyckiego. NATO istnieje już ponad 60 lat, jednak silne zaangażowanie w obszarze zarządzania kryzysowego rozwinęło się w latach 90. XX wieku. Było to skutkiem zakończenia zimnej wojny, rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i struktur Układu Warszawskiego. Z chwilą ustania dwubiegunowego podziału świata zwrócono uwagę na pojawiające się nowe zagrożenia (np. proliferacja broni masowego rażenia, terroryzm) i potencjalne miejsca, w których konflikty o charakterze nacjonalistycznym i często na tle etnicznym uległy rozmrożeniu (np. Jugosławia). Dostrzeżono potrzebę angażowania się Sojuszu w różnego rodzaju sytuacje konfliktowe i kryzysowe, aby im zapobiegać, zwalczać istniejące i pomagać w stabilizacji po takich doświadczeniach. Początek XXI wieku pokazuje, że kluczowe miejsce operacji reagowania kryzysowego w kształtowaniu pokoju na świecie jest zasadne i wciąż aktualne. Celem artykułu jest podkreślenie roli operacji reagowania kryzysowego w kształtowaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Cel ten będzie można osiągnąć poprzez wskazanie genezy, istoty oraz rodzajów operacji reagowania kryzysowego i scharakteryzowanie obecnie prowadzonych działań NATO w tej materii, co posłuży do określenia znaczenia operacji spoza artykułu 5.

Geneza operacji reagowania kryzysowego

Jak podkreślono we wstępie operacje reagowania kryzysowego są pojęciem dość świeżym w stosunku do istnienia NATO. Rozpad ZSRR spowodował przewartościowanie strategii Sojuszu, jego działań i zwrócenie się ku zarządzaniu kryzysowemu oraz umożliwienie współpracy z krajami nienależącymi do NATO. Od momentu powstania tej organizacji w 1949 r. do lat 90 XX wieku, nie prowadzono żadnych operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5. Pierwszym dokumentem, wyrażającym zdolność do

prowadzenia działań wykraczających swym charakterem poza obronę kolektywną, była Koncepcja Strategiczna Sojuszu¹ podpisana na szczycie w Rzymie w 1991 roku. Oprócz szeroko rozumianego bezpieczeństwa i współpracy pomiędzy członkami NATO, rozwoju zdolności obronnych, zachęcano potencjalnych partnerów z Europy Środkowowschodniej do starań o członkostwo i zaakcentowano gotowość do zaangażowania się w obszar zarządzania kryzysowego oraz prowadzenia operacji o charakterze pokojowym². Pomędzy rokiem 1991 a 1999 aktywność Sojuszu w tym obszarze wyrażała się poprzez wspieranie pokoju, zapobieganie rozprzestrzenianiu się konfliktów i pomoc humanitarną. W 1995 r. NATO po raz pierwszy zaangażowało się w działania spoza art. 5 w Bośni (IFOR, SFOR), następnie w Kosowie (KFOR).

Kluczowa dla znaczenia tego rodzaju operacji była kolejna koncepcja NATO³, która była wynikiem szczytu w Waszyngtonie w 1999 r. W trakcie spotkania ustalono możliwość zaangażowania Sojuszu w działania zapobiegające militarnym i niemilitarnym konfliktom godzącym w bezpieczeństwo jego członków lub państw, regionów pozostających poza obszarem traktatowym. Podkreślenie możliwości działania w dowolnej części świata zapowiadało ekspedycyjny charakter działań. Jak wskazuje S. Koziej, jednym z głównych kierunków działania (obok współpracy, dialogu i obrony kolektywnej), podkreślonym w strategii było: *rozszerzanie aktywności w dziedzinie zapobiegania konfliktom i opanowywania kryzysów – jako efektywnego sposobu wspólnego z innymi podmiotami międzynarodowymi przeciwstawiania się nowym zagrożeniom*⁴. Zwrócenie uwagi na zagrożenia, jakimi mogą być lokalne kryzysy i konflikty o podłożach religijnych, etnicznych, przestępczych czy terrorystycznych, spowodowane było zmniejszeniem ryzyka wystąpienia globalnej wojny.

Ataki terrorystyczne z 2001 r. spowodowały zwrócenie się Sojuszu ku zwalczaniu terroryzmu, co miało swe odbicie w operacji ISAF w Islamskiej Republice Afganistanu w latach 2003-2014.

Na szczycie w Lizbonie w 2010 roku zaktualizowano i stworzono obowiązującą Koncepcję Strategiczną⁵. Położono w niej także nacisk na zapobieganie konfliktom, reagowanie na istniejące sytuacje pokonfliktowe

¹ Zob., *Koncepcja Strategiczna NATO 1991*, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm [dostęp: 23.03.2015].

² Szerzej: *Vademecum NATO*, NATO Office of Information and Press, Belgium, 2001, s. 17-19.

³ Zob., *Koncepcja Strategiczna NATO 1999*, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm [dostęp: 23.03.2015].

⁴ S. Koziej, *Strategie bezpieczeństwa NATO i UE*, Warszawa, 2008, http://www.koziej.pl/files/1Skrypt_STRATEGIE_BEZPIECZENSTWA_NATO_I_UNII_EUROPEJSKIEJ.doc [dostęp: 23.03.2015].

⁵ Zob., *Koncepcja Strategiczna NATO 2010*, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm [dostęp: 23.03.2015].

i pomoc w ich rozwiązywaniu wraz z międzynarodowymi podmiotami (tj. ONZ i UE). Podkreślono to w koncepcji następująco: *NATO will therefore engage, where possible and when necessary, to prevent crises, manage crises, stabilize post-conflict situations and support reconstruction*⁶. Zarządzanie kryzysowe wskazano jako jedno z trzech kluczowych zadań (obrona zbiorowa, bezpieczeństwo kooperatywne) gwarantujących bezpieczeństwo obszaru euroatlantyckiego. Zaakcentowano znaczenie: współpracy cywilno-wojskowej w zakresie efektywnego zarządzania w tej sferze; potrzeby monitorowania międzynarodowego środowiska w celu zapobiegania kryzysom, zanim się pojawią; wyjątkowych zdolności do reagowania i opanowywania konfliktów; zapewnienia regularnego wsparcia w stabilizacji sytuacji pokonfliktowej.

Ogólne wytyczne dotyczące prowadzenia operacji reagowania kryzysowego są zawarte w AJP-01 (D)⁷, czyli doktrynie operacji połączonych, wydanej po szczycie lizbońskim w 2010 roku. Dokumentem uszczegółowiającym i podrzędnym względem wyżej wymienionego jest publikacja *Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations* [AJP-3.4(A)] – Sojusznicza Doktryna Operacje Reagowania Kryzysowego Spoza Artykułu 5⁸. Zdefiniowano w nim termin operacje reagowania kryzysowego, dokonano ich podziału i charakterystyki oraz kwestii istotnych z punktu widzenia powodzenia tych operacji, co będzie przedmiotem rozważań kolejnego podrozdziału.

Istota pojęcia operacje reagowania kryzysowego

Z definicją NA5CRO⁹ wiąże się nieodłącznie termin *zarządzanie kryzysowe*. W słowniku terminów i definicji NATO¹⁰ wskazano, że są to *skoordynowane działania podejmowane w celu rozładowania napięcia kryzysowego, niedopuszczanie do jego eskalacji i przekształcenia w konflikt zbrojny oraz powstrzymanie od wrogich działań, jeśli zachodzi taka potrzeba*. Jednym z podstawowych zadań NATO w zakresie bezpieczeństwa jest oddziaływanie na konflikty i kryzysy za pomocą niemilitarnych i militarnych środków zarówno przed, w trakcie, jaki i po ich zakończeniu. NATO podejmuje decyzję o zaangażowaniu w określoną sytuację i dostosowuje siły

⁶ NATO będzie angażować się tam, gdzie jest to możliwe i konieczne, aby zapobiegać kryzysom, zarządzać kryzysami i stabilizować sytuacje pokonfliktowe oraz wspierać odbudowę, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm [dostęp: 25.03.2015].

⁷ Zob., https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33694/AJP01D.pdf [dostęp: 23.03.2015].

⁸ Zob., [www.kam.lt/download/14142/ajp-3.4\(a\)%20rd1.pdf](http://www.kam.lt/download/14142/ajp-3.4(a)%20rd1.pdf) [dostęp: 23.03.2015].

⁹ NA5CRO – *non article 5 crisis response operations*, operacje reagowania kryzysowego spoza artykułu 5.

¹⁰ *AAP-6 Słownik terminów i definicji NATO*, Agencja Standaryzacji NATO, 2012.

i środki w sposób indywidualny. W ramach zarządzania kryzysowego należy wyodrębnić operacje w zakresie art. 5 (obrona kolektywna) i operacje reagowania kryzysowego spoza art. 5. Ze względu na cel niniejszego artykułu zostaną gruntownie omówione te drugie.

We wspomnianej wyżej doktrynie AJP-3.4(A) operacje reagowania kryzysowego definiowane są jako: *wielozadaniowe działania wykraczające poza artykuł 5, których celem jest zapobieganie konfliktom, rezolucjom, służenie celom humanitarnym i zarządzaniu kryzysowemu w dążeniu do wyznaczonych celów Sojuszu*¹¹. W polskim dokumencie doktrynalnym stwierdzono: *w ramach operacji reagowania kryzysowego spoza Artykułu 5 (NA5CRO) prowadzi się wielonarodowe operacje Sojuszu, przyczyniające się do zapobiegania konfliktom na obszarze NATO i poza jego obszarem. Do ww. działań należą między innymi: pomoc humanitarna oraz zarządzanie kryzysowe prowadzone w sposób umożliwiający realizację zadeklarowanych celów Sojuszu*¹². Polscy teoretycy podobnie definiują to pojęcie. Na uwagę zasługują cztery definicje. A. Tyszkiewicz określa, że są to *wielopłaszczyznowe działania obejmujące przedsięwzięcia polityczne, wojskowe i cywilne inicjowane i realizowane zgodnie z prawem międzynarodowym, zmierzające do zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, a także zarządzania kryzysowego, służące wypełnieniu zadeklarowanych przez sojusz celów*¹³. B. Panek, podkreślając szerokie spectrum działań podejmowanych w tego rodzaju operacjach, definiuje je jako: *różnego rodzaju działania militarne i niemilitarne, kierowane przez NATO, przy wsparciu międzynarodowych organizacji politycznych, wojskowych, humanitarnych i gospodarczych, które prowadzone są w celu zapobiegania i pokonywania sytuacji kryzysowych zagrażających bezpośrednio lub pośrednio bezpieczeństwu członków Sojuszu*¹⁴. Podobne podejście prezentuje także L. Elak, wskazując, że *operacje reagowania kryzysowego to sojusznicze, wielonarodowe, wielofunkcyjne i wielowymiarowe działania militarne i niemilitarne wychodzące w swych celach poza art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego*¹⁵. Dla A. Czupryńskiego *operacja reagowania kryzysowego to działania przy użyciu sił zbrojnych skierowane na usuwanie przyczyn sytuacji kryzysowych lub kryzysów zagrażających regionalnemu lub światowemu bezpieczeństwu oraz powodujących naruszenie praw człowieka*¹⁶. Wyeksponowane definicje jednoznacznie uwydatniają szeroki wachlarz podej-

¹¹ *Allied Joint Doctrine for non-article 5 Crisis Response Operations 3.4 (A)*, Agencja Standaryzacji NATO, 2010, s. 19-20.

¹² *Operacje reagowania kryzysowego spoza artykułu 5. DD/3.4.(A)*, MON, Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, Bydgoszcz, 2013, s. 18.

¹³ A. Tyszkiewicz, *Operacje stabilizacyjne*, Bellona, Warszawa, 2005, s. 16.

¹⁴ B. Panek, *Operacje reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa, 2007, s. 10.

¹⁵ L. Elak, *Komponent cywilno-wojskowy w operacjach reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa, 2011, s. 40.

¹⁶ A. Czupryński, *Współczesna sztuka operacyjna*, AON, Warszawa, 2009, s. 241.

mowanych działań (militarnych i niemilitarnych) w NA5CRO przez NATO, zarówno w obszarze euroatlantyckim, jak i poza nim, służących realizacji jego celów. Zapobieganie, reagowanie na kryzysy i pomoc w odbudowie, prowadzone są na podstawie prawa międzynarodowego, przy współdziałaniu z jego podmiotami.

Należy zwrócić uwagę na rozumienie tego pojęcia (NA5CRO) i odróżnienie go od innych rodzajów operacji prowadzonych przez podmioty prawa międzynarodowego, gdyż operacje reagowania kryzysowego są często mylone z operacjami pokojowymi ONZ czy UE (szczególnie przez media, polityków i studentów). Poniżej wskazano odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania dotyczące NA5CRO:

- Kto i w jaki sposób podejmuje decyzję o udziale w NA5CRO? Decyzję o udziale NATO podejmują indywidualnie jego członkowie na drodze konsensusu.

- Jaka jest podstawa prawna tych działań? Działania realizowane są na podstawie mandatu ONZ, UE lub OBWE lub na mocy mandatu regionalnego, w których funkcjonują inne organizacje międzynarodowe (np. Unia Afrykańska, MKCK).

- Jakie działania obejmuje NA5CRO? Są to działania niemilitarne (dyplomatyczne, polityczne, cywilne) i militarne.

- W jakim obszarze mogą być prowadzone te działania? Działania mogą być prowadzone szczególnie w obszarze euroatlantyckim oraz w dowolnym miejscu na świecie, które generuje zagrożenia dla stabilności Sojuszu.

- Jaki jest cel NA5CRO? *Celem operacji reagowania kryzysowego jest: wspieranie bezpieczeństwa zbiorowego; zapobieganie rozprzestrzenianiu się konfliktu na ościennne kraje oraz niesienie pomocy humanitarnej*¹⁷.

- Jaka jest różnica między działaniami wynikającymi z art. 5. Traktatu Północnoatlantyckiego i NA5CRO? Główna różnica polega na tym, że udział w tych drugich jest dobrowolny i nie istnieje formalny przepis obligujący do uczestnictwa¹⁸.

- Jaka jest różnica między operacjami wsparcia pokoju a operacjami pokojowymi ONZ, UE, OBWE? Operacje wsparcia pokoju nie są odrębnymi operacjami, tak jak operacje pokojowe prowadzone przez ONZ, UE, OBWE, ale są rodzajem operacji reagowania kryzysowego.

- Jakiego rodzaju działania zawierają się w zakresie operacji reagowania kryzysowego? Są to głównie działania wspierające pokój, humanitarne, wspierające instytucje cywilne, ewakuacyjne, przeciwdziałające zagrożeniom nieregularnym, poszukiwawczo-ratownicze, w reakcji na katastrofy naturalne, wymuszające egzekwowanie sankcji i embarg.

¹⁷ Tamże, s. 240.

¹⁸ Por., *Operacje reagowania kryzysowego...*, s. 18.

Rodzaje operacji reagowania kryzysowego

Jak podkreślono powyżej w operacjach reagowania kryzysowego mieści się całe spectrum działań o charakterze pokojowym, stabilizacyjnym, bojowym, gospodarczym. Określenie rodzaju operacji w przypadku decyzji o podjęciu działań w konkretnej sytuacji nie ma stałego charakteru ze względu na ewolucję form działania (np. operacja ISAF w Islamskiej Republice Afganistanu była operacją wsparcia pokoju typu wymuszanie pokoju, w ramach której prowadzono także operacje z zakresu przeciwdziałania zapobiegania działaniom nieregularnym w postaci zwalczania Talibów i ich organizacji). Jednakże biorąc pod uwagę główny cel, poziom zaangażowania sił i środków, można zidentyfikować i wskazać cechy charakterystyczne w obrębie danego rodzaju operacji.

Na rys. 1 przedstawiono rodzaje operacji reagowania kryzysowego. Jak z niego wynika, NATO prowadzi operacje, które można podzielić na te wynikające z art. 5, czyli działania podejmowane przez członków Sojuszu w wyniku bezpośredniego ataku na jednego z nich (pierwsza w historii NATO operacja w ramach obrony kolektywnej – *Active Endeavour* jako odpowiedź na ataki terrorystyczne w USA z 11 września 2001 r.¹⁹), oraz te, które w swych celach wychodzą poza art. 5.

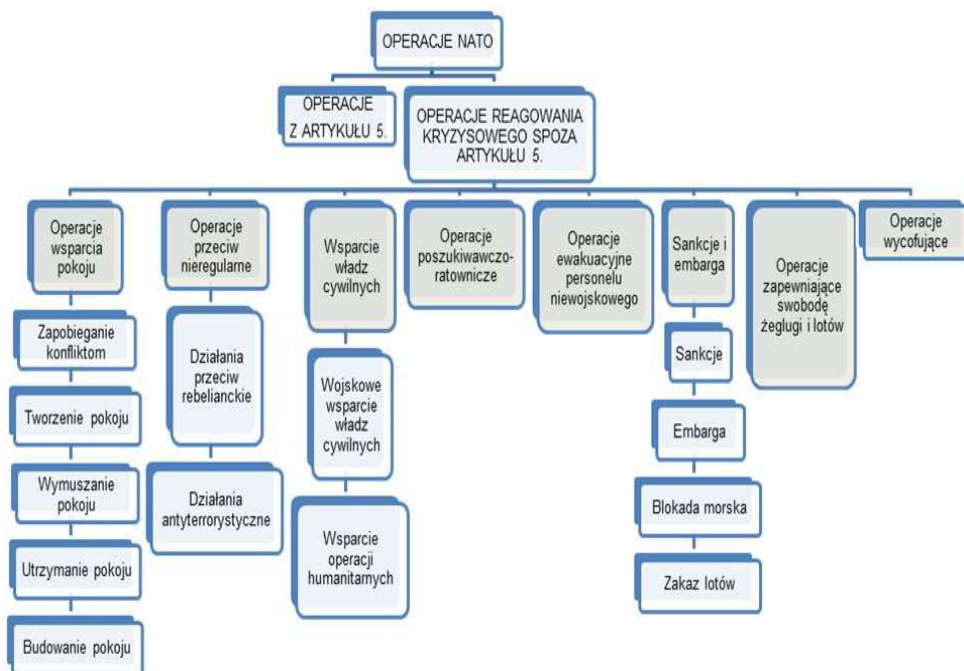
Jednym z rodzajów NA5CRO są **operacje wsparcia pokoju** (*peace suport operations* – PSO), w których bezstronnie wykorzystuje się środki dyplomatyczne, cywilne i wojskowe, zazwyczaj zgodnie z celami Karty Narodów Zjednoczonych, w celu przywrócenia lub utrzymania pokoju. Takie operacje mogą obejmować: zapobieganie konfliktom, tworzenie pokoju, wymuszanie pokoju, utrzymywanie pokoju, budowanie pokoju lub operacje humanitarne²⁰.

Celem **zapobiegania konfliktom** (*conflict prevention*) jest monitorowanie sytuacji i podejmowanie takich działań dyplomatycznych i cywilnych (a w ostateczności militarnych w charakterze np. prewencyjnego rozmieszczenia sił, jak miało to miejsce w Macedonii w 2001 r.), aby nie doszło do eskalacji i nasilenia niebezpiecznych sytuacji, które mogłyby doprowadzić do konfliktu zbrojnego. **Tworzenie pokoju** (*peacemaking*) zaczyna się w momencie rozpoczęcia konfliktu i ma doprowadzić do zawieszenia broni lub pokojowego rozstrzygnięcia przy użyciu takich narzędzi, jak wymienione przy zapobieganiu konfliktom. **Wymuszanie pokoju** (*peace enforcement*) ma prowadzić do kontroli wypracowanych porozumień lub do ich podpisania w sytuacji, gdy strony konfliktu nie są do tego skłonne z własnej woli. Gdy niemilitarne narzędzia zawiodą, istnieje możliwość zastosowania środków militarnych, zgodnych z mandatem. Potencjalne działania Sojuszu nie wymagają zgody wszystkich stron konfliktu, co wskazuje ich przymu-

¹⁹ <http://www.nato.mw.mil.pl/index.php?akcja=news&filter=&id=5> [dostęp: 28.03.2015].

²⁰ AAP-6 Słownik terminów....

sowy charakter. Tego rodzaju operacjami były KFOR Kosovo i ISAF Afganistan. Środki niemilitarne i militarne używane są także, aby **utrzymać pokój** (*peacekeeping*). Ten rodzaj operacji jest stosowany, gdy strony konfliktu zawiesiły broń lub zawarły pokój i starają się go utrzymać. **Budowanie pokoju** (*peacebuilding*) wymaga umacniania politycznych ustaleń i może być procesem długotrwałym oraz przebiegać równoległe z pozostałymi rodzajami operacji wsparcia pokoju. Celem jest stabilizacja sytuacji pokonfliktowej i stworzenie warunków do samodzielnego funkcjonowania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Allied Joint Doctrine for non-article 5...*; P. Paździorek, *Wykład z przedmiotu Dowodzenie Operacyjne*, AON, 28.02.2015.

Rys. 1. Rodzaje operacji reagowania kryzysowego i działania wspierające

Operacje przeciw nieregularne (*counter irregular activities*) nazywane są także przeciwdziałaniem i zapobieganiem działaniom nieregularnym²¹. Wymagają bezpośredniego (np. zwalczania terrorystów i ich organizacji czy uniemożliwienia dostępu do BMR) i pośredniego (np. wsparcia państwa proszącego o pomoc, ograniczenia poparcia dla ideologii terrorystycznej) zaangażowania ze strony koalicji. Wyróżnia się działania przeciw rebelianckie (polegające na stłumieniu rebelii i przyczyn jej powstania) i antyterrorystyczne (działania mające na celu zapobieganie atakom i zmniejszanie lub ograniczanie ich skutków).

²¹ *Operacje reagowania kryzysowego...*, s. 68-78.

Wsparcie dla władz cywilnych (*support to civil authorities*) obejmuje wszystkie działania wojskowe mające na celu udzielenie poparcia społeczeństwu lub władzy, zgodnie z obowiązującymi regułami prawnymi²². Wśród tych działań wyróżnia się pomoc wojskową dla władz cywilnych i wsparcie operacji pomocy humanitarnej. Do tych pierwszych zalicza się m.in. egzekwowanie przestrzegania prawa, zabezpieczenie przebiegu wyborów, szkolenie sił bezpieczeństwa, wspieranie administracji publicznej²³. Te drugie obejmują: reagowanie w przypadku klęsk żywiołowych i katastrof, wsparcie dla przesiedlonych cywilów, zapewnienie bezpieczeństwa, wsparcie i pomoc techniczną oraz zarządzanie skutkami klęsk żywiołowych i katastrof²⁴.

Operacje poszukiwawczo-ratownicze (*search and rescue*) są działaniami wspomagającymi wszystkie pozostałe operacje, sprowadzającymi się zazwyczaj do wykorzystania służb poszukiwawczo-ratowniczych danego państwa na rzecz sił sojusznicznych. Prowadzone są także bojowe działania poszukiwawczo-ratownicze zgodnie z dokumentem ATP-62/AJP 3.3.4.6 NATO Combat Search and Rescue²⁵.

Przemieszczanie personelu niewojskowego w bezpieczne miejsce prowadzone jest w ramach **operacji ewakuacji personelu niewojskowego** (*non-combatant evacuation*). Pomoc NATO ma charakter wspierający, gdyż tego rodzaju operacje (przeprowadzane na podstawie dokumentów doktrynalnych NATO) należą do kompetencji władz danego kraju.

Sankcje i embarga (*sanctions and embargoes*) to narzędzia służące wyegzekwowaniu podporządkowania się prawu międzynarodowemu. Wyróżnia się także morskie operacje blokadowe (zastosowanie morskich środków mających na celu wysłedzenie i przechwycenie wyznaczonych osób lub mienia) oraz ustanawianie stref zakazu lotów (loty może wykonywać wyłącznie podmiot mający do tego uprawnienia) jako szczególne ich przykłady. Sankcje dzieli się na zorganizowane (wynikające z podpisanych umów, jako niewywiązanie się ze zobowiązań) i niezorganizowane (nie wynikające z umów). Embargo jest *szczególnym środkiem odwetu, ogłoszonym wobec innego państwa lub grupy państw łamiących normy prawa międzynarodowego; może oznaczać: zakaz wywozu lub przywozu określonych towarów; zajęcie mienia, najczęściej statków obcego państwa i znajdujących się na nich ładunków*²⁶.

²² Tamże, s. 78.

²³ Por., *Allied Joint Doctrine for non-article 5...*, s. 3-9.

²⁴ Por., *Operacje reagowania kryzysowego...*, s. 81-86.

²⁵ Szerzej: T. Zieliński, *General assumptions of personnel recovery within in the context of doctrinal regulations*, ZN AON nr 2(87)/2012, s. 203.

²⁶ *Encyklopedia Popularna*, PWN, Warszawa, 2013, s. 268.

Operacje zapewniające swobodę żeglugi i lotów (*freedom of navigation and overflight*) są poczynaniami mającymi charakter wyłącznie demonstracyjny i eksponujący do tego prawo.

Zabiegi prowadzące do wycofania misji wojskowych lub misji ONZ z niebezpiecznego obszaru nazywane są **operacjami wycofującymi** (*extraction operations*) lub operacjami odzyskiwania. Stosowane są głównie wtedy, kiedy zgoda na obecność sił i środków została uchylona lub obszar, na którym przebywały nie jest pod wpływem rządu, który wyraził tę zgodę.

Różnorodność operacji NATO, które może podejmować w ramach NA5CRO, od odstraszenia, wspierania pokoju, działań bojowych, szkolenia, zabezpieczenia logistycznego, po pomoc humanitarną i inne, ukazuje wachlarz kroków odpowiadający na rozmaite sytuacje kryzysowe i konfliktowe na całym świecie.

Obecnie prowadzone operacje NATO

Od 1 stycznia 2015 roku prowadzona jest misja Resolute Support²⁷ w Afganistanie jako kontynuacja zakończonej w grudniu 2014 roku misji ISAF. Jej celem jest szkolenie, doradztwo i wsparcie afgańskich sił bezpieczeństwa i instytucji. Wykonywana jest na podstawie porozumienia pomiędzy Islamską Republiką Afganistanu i NATO²⁸ zawartego 30 września 2014 r. i rezolucji RB ONZ 2189²⁹ z 12 grudnia 2014 r. Uczestniczą w niej 42 państwa (kraje członkowskie NATO i partnerzy) w sile ponad 13 tys. osób, z czego z Polski jest 150. Dowodzi ją amerykański generał J. F. Campbell.

Żołnierze NATO nadal są obecni na Bałkanach w ramach misji KFOR Kosowo, która rozpoczęła się w 1999 r. Po ogłoszeniu niepodległości przez Kosowo w 2008 r. zadeklarowano dalszą pomoc na mocy rezolucji RB ONZ 1244. Około 4500 osób wspiera to państwo w zapewnieniu bezpieczeństwa i spokoju, rozwoju sił zbrojnych i poprawy stosunków pomiędzy Serbią i Kosowem³⁰. KFOR-em, złożonym z 31 państw (w tym z Polski 246 żołnierzy), dowodzi włoski gen. F. P. Figliuolo.

Od 2001 r. Sojusz jest obecny także na Morzu Śródziemnym w ramach operacji Active Endeavour, której celem jest wykrywanie i odstrasza-

²⁷ Szerzej: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm; <http://www.rs.nato.int> [dostęp: 29.03.2015].

²⁸ http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_115587.htm?selectedLocale=en [dostęp: 29.03.2015].

²⁹ http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20141216_unscr2189.pdf [dostęp: 29.03.2015].

³⁰ Szerzej: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm [dostęp: 30.03.2015].

nie potencjalnych działań terrorystycznych w tym obszarze³¹. Skutkiem tych działań jest zwiększenie bezpieczeństwa żeglugi szczególnie w obrębie Cieśniny Gibraltarskiej. To także przykład, że Sojusz może skutecznie działać także poza obszarami objętymi kryzysami, wykorzystując stosowne narzędzia. Jest to jedyna operacja w ramach art. 5.

Przeciwdziałanie piractwu w Rogu Afryki (głównie u wybrzeży Somalii) realizowane jest w ramach misji Ocean Shield od 17.08.2009 r. Zwalczanie piractwa na morzu i na lądzie ma trwać do końca 2016 r. NATO współdziała w tym rejonie z UE, USA, Japonią, Chinami i Koreą Południową. Dowództwo Operacji Morskich NATO w Northwood w Wielkiej Brytanii dowodzi i kontroluje te działania³². Polska nie bierze udziału w tej operacji.

Sojusz wspiera także Unię Afrykańską (UA), na jej wniosek od 2005 r., w prowadzonych przez nią misjach pokojowych na kontynencie afrykańskim, obecnie wspomagając jej działania w Somalii (misja AMISOM)³³.

Warto podkreślić, gdzie działało NATO w ostatnim 25-leciu, głównie wyszczególniając operacje reagowania kryzysowego:

- w latach 1995-1996 – operacja wsparcia pokoju IFOR w Bośni i Hercegowinie;
- w latach 1996-2004 – operacja wsparcia pokoju SFOR (jako kontynuacja IFOR);
- od 1999 r. – operacja wsparcia pokoju KFOR w Kosowie;
- w latach 2001-2003 przeprowadzono 3 operacje wsparcia pokoju w Macedonii – Essential Harvest, Amber Fox, Allied Harmony;
- pierwsza operacja antyterrorystyczna Eagle Assist w latach 2001-2002, polegająca na patrolowaniu nieba nad USA;
- w 2003 r. lotnicza operacja Dispay Deterrence podczas II konfliktu w Zatoce Perskiej jako wsparcie obrony Turcji;
- ochrona Igrzysk Olimpijskich i Paraolimpijskich w Atenach – 18.06.-29.09.2004 r., operacja Distinguished Games;
- misja szkoleniowa w Iraku, NTM-I, w latach 2004-2011;
- wspieranie operacji pomocy humanitarnej po skutkach huraganu Katrina w USA, 9.09.-02.10.2005 roku;
- pomoc humanitarna po trzęsieniu ziemi w Pakistanie 10.2005-01.2006;
- wsparcie działań UA w Sudanie (AIMS) 2005-2007;
- operacja Unified Protector w Libii w 2011 roku³⁴.

Wyszczególnione misje i operacje pokazują aktywność NATO na arenie międzynarodowej i przyczynianie się do stanowienia pokoju i wzmocnienia bezpieczeństwa. NATO nie tylko samodzielnie podejmuje działania,

³¹ Zob., http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm [dostęp: 30.03.2015].

³² Zob., http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48815.htm [dostęp: 30.03.2015].

³³ Zob., http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8191.htm [dostęp: 30.03.2015].

³⁴ Zob., http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm [dostęp: 30.03.2015].

lecz także współpracuje z międzynarodowymi organizacjami m.in. UE, ONZ, UA czy państwami, które nie są jego członkami.

Pomimo szerokiego spectrum działań militarnych i niemilitarnych NATO nie w każdej sytuacji może zaradzić, np. zdarzeniom na Ukrainie i silnemu stanowisku Rosji, która nie boi się Sojuszu. Zastosowane podejście dyplomatyczne i nakładanie sankcji na Rosję nie osłabiło jej zaangażowania w ten konflikt³⁵.

Zakończenie

Wyszczególnienie operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5. w działalności NATO było odpowiedzią na zmieniający się charakter międzynarodowego środowiska. Różne rodzaje NA5CRO stanowią potencjalne narzędzia służące rozwiązaniu różnorodnych kryzysów i konfliktów. Działania podejmowane na mocy międzynarodowego prawa i w zgodzie z kartą Narodów Zjednoczonych, wzbudzają zaufanie zainteresowanych stron. Możliwość działania nie tylko w obszarze euroatlantyckim, ale na całym świecie, pozwala państwom niebędącym członkiem NATO korzystać z jego pomocy w zarządzaniu kryzysem i stabilizacji po nim.

Pokojowe rozwiązywanie sporu jest zawsze pierwszorzędym działaniem podejmowanym przez Pakt Północnoatlantycki, jednak gdy ono zawodzi, wykorzystanie potencjału wojskowego do wygaszenia antagonizmów samodzielnie lub z innymi podmiotami międzynarodowymi staje się oczywiste.

Począwszy od lat 90. XX w. tempo i różnorodność podejmowanych działań przez Sojusz na ziemi, w powietrzu i morzu, wzrosły. Misje w Kosowie i Afganistanie są przykładami zaangażowania nie tylko w czasie konfliktów, lecz także po ich zakończeniu i podejmowaniu długotrwałych działań wspierających odbudowę stabilnych, suwerennych i praworządnych państw.

NATO zdecydowanie jest organizacją, która posiada narzędzia wpływające na stanowienie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, ale dynamiczny rozwój zagrożeń nie idzie w parze z wolniejszym dostosowaniem instrumentów ich rozwiązywania. Przykładem jest sytuacja na Ukrainie i zagrożenia cyberprzestrzeni (NATO jest odpowiedzialne za ochronę własnych sieci telekomunikacyjnych, a członkowie swoich, które powinny być dostosowane do tych pierwszych). Ponadto silny nacisk na bezpieczeństwo, zaniedbuje potrzeby ludności, co wpłynęło na brak sukcesu ISAF (*nie wygrano serc i umysłów*). Doktrynalne założenia dotyczące ope-

³⁵ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm? [dostęp: 30.03.2015].

racji reagowania kryzysowego wymagają rewizji i lepszego dostosowania do niebezpieczeństw XXI wieku.

Bibliografia

1. *AAP-6 Słownik terminów i definicji NATO*, Agencja Standaryzacji NATO, 2012.
2. *Allied Joint Doctrine for non-article 5 Crisis Response Operations 3.4 (A)*, Agencja Standaryzacji NATO, 2010.
3. Czupryński A., *Współczesna sztuka operacyjna*, AON, Warszawa, 2009.
4. Elak L., *Komponent cywilno-wojskowy w operacjach reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa, 2011.
5. *Encyklopedia Popularna*, PWN, Warszawa, 2013.
6. *Operacje reagowania kryzysowego spoza artykułu 5. DD/3.4.(A)*, MON, Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, Bydgoszcz, 2013.
7. Panek B., *Operacje reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa, 2007.
8. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of North Atlantic Treaty Organization*, NATO Public Diplomacy Division, Lisbon, 2010.
9. Tyszkiewicz A., *Operacje Stabilizacyjne*, Bellona, Warszawa, 2005.
10. *Vademecum NATO*, NATO Office of Information and Press, Belgium, 2001.
11. Zieliński T., *General assumptions of personnel recovery within in the context of doctrinal regulations*, ZN AON nr 2(87)/2012.

Źródła internetowe

1. www.gov.uk.
2. www.kam.it.
3. www.koziej.pl.
4. www.nato.int.

IMPORTANCE AND ROLE OF CRISIS RESPONSE OPERATIONS FOR INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY

Abstract: The aim of the article is to underline the importance of crisis response operations for international peace and security. The genesis of NA5CRO and the Alliance's engagement in crisis management have been discussed. Moreover, a wide range of activities have been stressed exposing different kind of operations out of Art. 5. NATO's current and future engagement in crisis response operations has been presented. Operations in Kosovo, Afghanistan, the Horn of Africa and the support for UA proves that tasks are conducted all over the world under international law and in accordance with the objectives of the Alliance.